

מסורת הש"ס

(א) אבות פ"ג מ"ב, (ב) ע' מוס' שבת נה, ד"ה קלף], (ג) י"א אבנ ישראל את פורע מהם מעט מעט כו', (ד) ובשאלמות פ' משא אמתא סופיא בישא ברחמי וכו', (ה) [ג'רסות לג], (ו) שבת נה, (ז) ברכות ז, ע"ש, (ח) [דף ג,], (ט) כס"א: אמות העולם, י' [דברים לא], (י) [ג'ל ששה ועיין בשבת נה,] ויע"י מוס' שבת נה, ד"ה קלף, (יא) [וע"ע מוספות שבת נה, ד"ה ואע"ג],

	
הגהות מהר"ב רנשבורג	
[א] אחת מממם ריבוא ושלשת אלפים ושמונה, י"ב ברכות דף ז ע"א אמתא ושמונת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה כשעה;	

	
לעזי רש"י	
ביקדור"א, ניקוד, דקדוק.	
	
מוסף רש"י	

סגן. שני כלומר שהוא שני לכ"ג (אבות פ"ג מ"ד), בשלומה של מולדת. כמו שנלמד (ורמיה כט) ודעו את שלט העיר אשר הגדלתי לתכם שמה, אפילו באומות שיעלם, שכן מלתי שהיו חרדים נדרים ונדבות כשילם, וכמו שמלתי כשנעים פרים שהיו ישראל מניחים כתב על שניים אומות (אבות טס), חיים בלעז, כל אחד ואחד את חבריו (טס), כאן בבוברדי כוכבים. שהוא בעלמו וכבודו נפרע מהן (סנהדרין צב), חימה אין לי שכבר נשבעתי, מוסב על הכנס, חימה אין לי בכל הכנסים שהנעסתי הכנס הואת לא אוכל לשפוך חמתי לנערה מפני הסנועה שמנענתי לנאומיהם, מי יתני מינים שעברו לולי הסנועה הימי שמיר וסית וגו' (ישעיה כז ד), אלא ממקודשי. סהרה למקטרת מלת הדין וחור מן הטוב (שבת נה), אל זועם בכל יום. קרא הו' (סנהדרין קה), וכמה דעמו רגע. כדמסיק ליה מקרא לן רגע בלפו חיים בלעזו (טס),

	
רבינו חננאל	

ורשעים נדונין בה שנאמר כי הנה היום בא בווער בתנור והיו כל זדים וגו' לא שורש בעולם הזה ולא ענף לעולם הבא וצדיקים מתרפאין בה דכתיב וזרחת לבם יריא שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה וגו' ולא עוד אלא שמתענדין בה שנאמר ויצאתם ופשתם כעגלי מרבין; ותעשה אדם כרגי

הים. מה דגים שבים כל הגדול מחבירו בולע את חברו אף בני אדם הגדול בולע את הקטן והיינו דתנן ר' חנניה סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשליומה של מלכות שאמלא מוראה איש את [נהנין] חיים בלעז:
הא דכתיב שדי לא מצאנוהו שניא כח בעת הדין ימינך ה' נאדרי כבח בשעת מלחמה בעובדי כוכבים. הא דכתיב חמה אין לי בישראל והא דכתיב אל קנא ונוקם ה' נוקם ה' ובעל חמה בעובדי כוכבים: והיה ביום ההוא אבקש להשמיר את כל הגוים אבקש בכוניי שלהם פי' בפיניקס שמפרשין בו מעשיהן אם יש להם בו זכות אניחם ואם לאו אשמידם: ואני יסרתי חזקתי וזרועותם ואלי יחשבו רע אני אמרתי איסרם בעוה"ז כדי שיתחזקו וזרועותיהן לעמיד לבא ואלי יחשבו רע כלומר מתרעמין עלי ביסורין: כתיב חלילה לך מעשות (זאת) כדבר הזה להמית צדיק עם רשע בצדיק גמור והכרתי ממך צדיק ורשע בצדיק שאינו גמור. והדכתיב וממקדשי תחלו ותני רב יוסף ממקודשי אלו בני אדם שקיימו התורה כולה אפי"ה כיון שהיה להם למחות ולא מיחו הוו להו כצדיקים שאינם גמורים: ת"ר ואל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע ורגע הוא חלק מה' ריבוא וששת אלפים ותתפ"ח בשעה וזהו רגע ואין כל בריה יכולה

היום הבא. השמש הבאה דכמה דוכתין קרינן לשמשא יומא: **ויאזכרם ופשעם**. סיפא דזרחה לכס הוא. ופשעם לשון שומן וריבוי ועוצי כמו (תרגום בראשית א) פשוו וסגו וכמו (איוב לה) ולא ידע צפש מאל: **לא מלכוהו שהא שגיא כח צעת הדין**. אס ישגיא כמו יתחייבו כולם

כלייה: ר' אחא בר חיניא אמר תרוייהו בישראל וה"ק אע"פ שבעל חימה אפי חימה אין לי כבר נשבעתי מקלוף עליך: **מי יסניני**. סיפא דהאלי קרא הוא: **שמיר ושים**. לשון לרץ גזירה וחורבן ודוגמתו (איכה ג) השאת והשבר: **והיינו דרבי אלכסנדרי אלעליא** קאי דלין הקצ"ה בא צטרוניא עם צריותיו: **צניגי שלהן**. צספר זכרון מעשיהם: **ואס לאו אשמידם**. וצדין אפקוד עליהם ולא צחמלה כי אס צדקדוק כדאמרין לעיל [ג]. מקדיר עליהם חמה מנרתקה אולי יצטטו: **והיינו נמי דאמר רבא**. שהקצ"ה דן עוצדי כוכבים ט' צדקדוק: **עוה עוה עוה אשימנה**. עיווי עיומה ולעוה אשימנה וכן תרגס יומנא מוציהון מבו צמוציהון אכתפרע מניהון: **כפירי**. ניקור ציקדור"א בלעז"ז שמנקרין מעט מעט. וכן נפרע מהן מעט מעט צהסתר פנים צוהיה לאכולי' לפדותם מעונותיהן כדי שיזכו לעוה"צ: **לס שוע**. אני נותן להם פדיון כמו (שמות יד) ויושע ופרק וכמו (צ"ק דף פ). ישוע הבן פדיון: **והיינו דא"ר אבא**. אפדס לישראל צממונס והיינו כפיד של תרגולין פורעין מעט מעט ונוגשין צלדקה: **ידעתם**. אהבתי כמו (תהלים א) יודע ה' דרך צדיקים וכמו (שמות ג) ואדעך צסס: **מאן דאזי ליה סיסיא**. זעס: **צרחמיה מסיק ליה**. מעלהו על אוהבו. והנס זועפיס אחר סוסיא סוס שעסקין רע את אוהבו מעלין עליו כדי שימות: **נפרע ממנו מעט מעט**. כן ישראל נפרע מהן הקצ"ה את כל עונותיהן צעוה"ז כדי שיזכו ליום הדין ועוצדי כוכבים ט' אינו נפרע מהן כלל כדי לטרדן מן העוה"צ. ופקידה משמע מעט מעט כאלס שפוקד את חצירו לפרקים: **ממקדשי סהלו**. גצי ט' ארצעה משחיתים שצלו להשחית את ירושלים כתיב ציחוקאל: **זועס צכל יוס**. ואפילו הכי קיימין וכתיב מי יעמוד: **ציחיד**. מי יעמוד: **צצבור**. אף על גב דצכל יוס זועס מתקיימין:

את אמר להו אמשול לכם משל למה"ד לאדם שנושה משני בנ"א אחד אוהבו ואחד שונאו אוהבו נפרע ממנו מעט מעט שונאו נפרע ממנו בבת אחת א"ר אבא בר כהנא מאי דכתיב ”חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע ולא והכתיב צדיק עם רשע ביוסף רב יוסף אל תקרי ממקדשי אלא ממקודשי אלו בני אדם שקיימו את התורה מאל"ף ועד תי"ו התם גמיי כיון שהיה בידם למחות ולא מיחו הוו להו כצדיקים שאינן גמורים רב פפא רמי כתיב ”אל זועם בכל יום וכתיב ”לפני זעמו מי יעמוד לא קשיא כאן ביחיד כאן בצבור ”ת"ר אל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע וכמה רגע א אחת מחמש ריבוא ושלשת אלפים ושמונה מאות וארבעים ושמונה בשעה זו היא רגע ואין כל בריה יכולה לכיון אותה רגע חוץ מבלעם הרשע דכתיב ביה וירוע

לפני אידיהן פרק ראשון עבודה זרה

ד.

תורה אור

חימה אין י' שכבר נשבעתי. ואין להקשות מפרק ד' נדרים (נדרים ג.) דמוכח דמשה הרגו לחימה דליכא לשנויי תרי חימה הוו כדמשני גמיי התם ט' **והיינן דר' אבבסנדר**. פ"ה דקאי אהיא דקאמרין לעיל דלין הקדוש צרוך הוא בא צטרוניא עם צריותיו ולא נהירא פירושו דהא איפסיק ליה טובא ונראה לר"ת דקאי אהא דסליק כאן בישראל כאן צעוצדי כוכבים וקאמרין דבעל חימה קאי אעוצדי כוכבים והיינו דרבי אלכסנדרי דקאמר ציוס ההוא אצקש שאס לא ימלא להם זכות ישמידם והיינו גמיי דרנא דאמר שיש חילוק צין ישראל לעוצדי כוכבים: **בנייגני** **שלחם**. פירוש צמעשה שלהם מה נורא מעשיך (תהלים טו) מתרגמינן מה דחלין אינון מנייגיא דילך:

שהיה בידם למוחות. והא דאמר"י צסוף חזקת הצמים (צ"צ דף ס:) מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מוזדין היינו צדצר שידוע שלא יקבלו אס ימחו ט' וירוע

³שדי לא מצאנוהו שניא כח וכתוב ”גדול אדונינו ורב כח וכתוב י"מינך ה' נאדרי בכח לא קשיא כאן בשעת הדין כאן בשעת מלחמה רבי חמא בר' חנינא רמי כתיב ”חימה אין לי וכתוב ה' ובעל חימה לא קשיא ”כאן בישראל כאן בעובדי כוכבים רב חיננא בר פפא אמר חימה אין לי שכבר נשבעתי מי יתנני שלא נשבעתי אהיה שמיר ושית וגו' והיינו דאמר רבי אלכסנדרי מאי דכתיב ”והיה ביום ההוא אבקש להשמיר את כל הגוים אבקש ממיי אמר הקב"ה אבקש בנייגי שלהם אם יש להם זכות אפרם ואם לאו אשמידם והיינו דאמר רבא מאי דכתיב ”אך לא בעי ישלח יד אם בפידו להן שוע אמר להן הקב"ה לישראל כשאני דן את ישראל אין אני דן אותם כעובדי כוכבים דכתיב ”עוה עוה אשימנה וגו' ”^אאלא אני נפרע מהן כפיד של תרגנולות דבר אחר אפילו אין ישראל עושין מצוה לפני כי אם מעט כפיד של תרגנולין שמנקרין באשפה אני מצרפן לחשבון גדול [שנאמר אם בפידו] להן שוע [דבר אחר] בשכר שמשוועין לפני אני מושיע אותם והיינו דאמר ר' אבא מאי דכתיב ”ואנכי אפרם והמה דברו עלי כובים אני אמרתי אפרם בממונם בעוה"ז כדי שיזכו לעולם הבא והמה דברו עלי כובים והיינו דאמר רב פפי משמיה דרבא מאי דכתיב ”ואני יסרתי חזקתי וזרועותם ואלי יחשבו רע אמר הקב"ה אני אמרתי איסרם ביסורין בעולם הזה כדי שיחזקו וזרועותם לעוה"ב ואלי יחשבו רע משתבח להו ר' אבהו למייני ברב ספרא דאדם גדול הוא שבכו ליה מיכסא דתליסר שנין יומא חד אשכחוהו אמרו ליה כתיב ”רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם מאן דאית ליה ”סיסיא ברחמיה מסיק ליה אישיתין ולא אמר להו ולא מידי רמו ליה סודרא בצואריה וקא מצערו ליה אתא רבי אבהו אשכחינהו אמר להו אמאי מצעריתו ליה אמרו ליה ולאו אמרת לן דאדם גדול הוא [ולא ידע למימר לן פירושא דהאי פסוקא] אמר להו אימר דאמרי לבו בתנאי בקראי מי אמרי לבו אמרו ליה מ"ש אתון דידעיתון אמר להו אנן דשכיחינן גביכון רמינן אנפשין ומעיינן אינהו לא מעייני אמרו ליה לימא לן מעט מעט שונאו נפרע ממנו בבת אחת א"ר אבא בר כהנא מאי דכתיב ”חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע ולא והכתיב צדיק עם רשע בצדיק גמור אבא בצדיק גמור לא והכתיב ”וממקדשי תחלו ותני רב יוסף ממקודשי אלו בני אדם שקיימו את התורה מאל"ף ועד תי"ו התם גמיי כיון שהיה בידם למחות ולא מיחו הוו להו כצדיקים שאינן גמורים רב פפא רמי כתיב ”אל זועם בכל יום וכתיב ”לפני זעמו מי יעמוד לא קשיא כאן ביחיד כאן בצבור ”ת"ר אל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע וכמה רגע א אחת מחמש ריבוא ושלשת אלפים ושמונה מאות וארבעים ושמונה בשעה זו היא רגע ואין כל בריה יכולה לכיון אותה רגע חוץ מבלעם הרשע דכתיב ביה וירוע

הים. מה דגים שבים כל הגדול מחבירו בולע את חברו אף בני אדם הגדול בולע את הקטן והיינו דתנן ר' חנניה סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשליומה של מלכות שאמלא מוראה איש את [נהנין] חיים בלעז:
הא דכתיב שדי לא מצאנוהו שניא כח בעת הדין ימינך ה' נאדרי כבח בשעת מלחמה בעובדי כוכבים. הא דכתיב חמה אין לי בישראל והא דכתיב אל קנא ונוקם ה' נוקם ה' ובעל חמה בעובדי כוכבים: והיה ביום ההוא אבקש להשמיר את כל הגוים אבקש בכוניי שלהם פי' בפיניקס שמפרשין בו מעשיהן אם יש להם בו זכות אניחם ואם לאו אשמידם: ואני יסרתי חזקתי וזרועותם ואלי יחשבו רע אני אמרתי איסרם בעוה"ז כדי שיתחזקו וזרועותיהן לעמיד לבא ואלי יחשבו רע כלומר מתרעמין עלי ביסורין: כתיב חלילה לך מעשות (זאת) כדבר הזה להמית צדיק עם רשע בצדיק גמור והכרתי ממך צדיק ורשע בצדיק שאינו גמור. והדכתיב וממקדשי תחלו ותני רב יוסף ממקודשי אלו בני אדם שקיימו התורה כולה אפי"ה כיון שהיה להם למחות ולא מיחו הוו להו כצדיקים שאינם גמורים: ת"ר ואל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע ורגע הוא חלק מה' ריבוא וששת אלפים ותתפ"ח בשעה וזהו רגע ואין כל בריה יכולה

- ↑ כי הזה היום בא בער בתנור וזהו כל זדים וכל עשה רשעה קש ולהט אתם היום הבא אומר יי צבאות אשר לא יצוב להם שרש וענף: מלאכי ג יט
- ↑ והרה לבם דיאי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה ויצאתם ופשתם כעגלי מרבין: מלאכי ג כ
- ↑ שדי לא מצאנוהו שניא כח ומשפט ורב צדקה לא יענף: איוב לו כג
- ↑ גדול אדונינו ורב כח לתבונתו אין מקפרי: תהלים קמו ה
- ↑ ימינך יי נאדרי בבח ימינך יי תרעץ אויב: שמות טו ו
- ↑ חמה אין לי מי יתנני שמייר שית בבצלחמה אפשעה בה אציחנה ישיעיהו כו ד
- ↑ אל קבוא ונקם יי נקם יי ובעל חמה נקם יי לצרו ונוטר הוא לא יציהו: נחום א ב
- ↑ ותיה ביום ההוא אבקש להשמיר את כל הגוים הקבאים על ירושלים: זכריה יב ט
- ↑ אף לא בעי ישלח יד אם בפידו להן שוע: איוב לו כד
- ↑ עוה עוה עוה אשימנה גם זאת לא ידע רע בא אשר לו המשפט ותתיו: יחזקאל כא לב
- ↑ אוי להם פי נדרו ממני שד להם פי פשעו בי ואנכי אפרם ונקמה דברו עלי כוכבים: הושע ז יג
- ↑ ואני יסרתי חזקתי וזרועתם ואלי יחשבו רע: הושע ז טו
- ↑ רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם: עמוס ג ב
- ↑ חללה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע ותיה כצדיק כרשע חללה לך השפט כל הארץ לא יעשה מפלט: בראשית יח כה
- ↑ ואמרתי לאדמות ישראל בה אומר יי תנני אליך והוצאתי חרבי מתערה והכרתי ממך צדיק ורשע: יחזקאל כא ח
- ↑ מן בחרור ובתוליה וטף וגשים תהרגו למשחית ועל כל איש אשר עליו יהיו אל תגשו וממקדשי תחלו ויחלו כאנשים הנקנים אשר לפני הקינ:
- ↑ יחזקאל ט ו
- ↑ אלהים שופט צדיק ואל זעם בכל יום: תהלים ז יב
- ↑ לפני זעמו מי יעמוד ומי יקום בחרון אפו וחתו נתכה כאש והארים נתצו ממנו: נחום א ו

עין משפט
נר מצוה

 א א טוֹשֵׁעַ אֵינֶה שׁוֹמֵן תְּקַלָּה סֵפֶק חַיִּי ‏‏

תורה אור השלם
1. נאם שמע אמרי אל ידע דעת עליון מחזה שדי יחזה נפל וגלוי עינים: במדבר כי טו 2. ותאמר האתון אל בלעם הלוא אנכי אתנך אשר רבבת עלי מעורך עד היום הנה התחפן הסבנתי לעשות לך כה ויאמר לא:
במדבר כ ל 3. ויאמרו לו עבדיך יבקשו לאדני המלך נערה בתולה וינמדה לפני המלך ותהי לו סכנת ושבכה בידקר והם לאדני המלך:
מלכים א א ב 4. עמי זכר נא מה יעץ בלך מלך מוצא ומח ענה אתו בלעם בן בעור מן השטים עד הגלגל למען דעת צדקות יי:
מלכה ו ה 5. מה אקב לא קבה אל ומח אעזם לא זעם יי:
במדבר כג ח 6. כי רגע באפו חיים ברצונו בערב יליך כבי ולבקר רנה:
תהלים ל ו 7. לך עמי בא בתוךך וסר דלקך בערך חבי כמעט רגע עד יעבר זעמי:
טו כ 8. טוב יי לכל ורחמי על כל מעשיי:
תהלים קמה ט 9. גם ענש לצדיק לא טוב להכות נדיבים על ישר:
משלי יו כ 10. אמת קנה ואל תחבר חקמה ומקור וביקה:
משלי כג כג 11. ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשותם:
דברים ז י 12. כל היום נקבעו ידך ויאספו לאגמים מי בהם יצד ואת וראשנות ישמיענו יתנו עידיהם ויצדקו ושמעו ויאמרו אמת:
ישעיהו מג ט 13. ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החקים ותאכל ואמרו רק עם חכם וגבון הגוי הגדול הזה:
דברים ז י 14. מי יתן וקה לקבם זה להם ליראה אתי וילשמו את כל מצותי כל הדמים למען ייטב להם ולבניהם לעלם:
דברים ה כ 15. כי עני ואביון אנכי ולבי חלל בקרבי:
תהלים קט ככ

מלכים א א ב 4. עמי זכר נא מה יעץ בלך מלך מוצא ומח ענה אתו בלעם בן בעור מן השטים עד הגלגל למען דעת צדקות יי:
מלכה ו ה 5. מה אקב לא קבה אל ומח אעזם לא זעם יי:
במדבר כג ח 6. כי רגע באפו חיים ברצונו בערב יליך כבי ולבקר רנה:
תהלים ל ו 7. לך עמי בא בתוךך וסר דלקך בערך חבי כמעט רגע עד יעבר זעמי:
טו כ 8. טוב יי לכל ורחמי על כל מעשיי:
תהלים קמה ט 9. גם ענש לצדיק לא טוב להכות נדיבים על ישר:
משלי יו כ 10. אמת קנה ואל תחבר חקמה ומקור וביקה:
משלי כג כג 11. ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשותם:
דברים ז י 12. כל היום נקבעו ידך ויאספו לאגמים מי בהם יצד ואת וראשנות ישמיענו יתנו עידיהם ויצדקו ושמעו ויאמרו אמת:
ישעיהו מג ט 13. ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החקים ותאכל ואמרו רק עם חכם וגבון הגוי הגדול הזה:
דברים ז י 14. מי יתן וקה לקבם זה להם ליראה אתי וילשמו את כל מצותי כל הדמים למען ייטב להם ולבניהם לעלם:
דברים ה כ 15. כי עני ואביון אנכי ולבי חלל בקרבי:
תהלים קט ככ

מלכים א א ב 4. עמי זכר נא מה יעץ בלך מלך מוצא ומח ענה אתו בלעם בן בעור מן השטים עד הגלגל למען דעת צדקות יי:
מלכה ו ה 5. מה אקב לא קבה אל ומח אעזם לא זעם יי:
במדבר כג ח 6. כי רגע באפו חיים ברצונו בערב יליך כבי ולבקר רנה:
תהלים ל ו 7. לך עמי בא בתוךך וסר דלקך בערך חבי כמעט רגע עד יעבר זעמי:
טו כ 8. טוב יי לכל ורחמי על כל מעשיי:
תהלים קמה ט 9. גם ענש לצדיק לא טוב להכות נדיבים על ישר:
משלי יו כ 10. אמת קנה ואל תחבר חקמה ומקור וביקה:
משלי כג כג 11. ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשותם:
דברים ז י 12. כל היום נקבעו ידך ויאספו לאגמים מי בהם יצד ואת וראשנות ישמיענו יתנו עידיהם ויצדקו ושמעו ויאמרו אמת:
ישעיהו מג ט 13. ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החקים ותאכל ואמרו רק עם חכם וגבון הגוי הגדול הזה:
דברים ז י 14. מי יתן וקה לקבם זה להם ליראה אתי וילשמו את כל מצותי כל הדמים למען ייטב להם ולבניהם לעלם:
דברים ה כ 15. כי עני ואביון אנכי ולבי חלל בקרבי:
תהלים קט ככ

מלכים א א ב 4. עמי זכר נא מה יעץ בלך מלך מוצא ומח ענה אתו בלעם בן בעור מן השטים עד הגלגל למען דעת צדקות יי:
מלכה ו ה 5. מה אקב לא קבה אל ומח אעזם לא זעם יי:
במדבר כג ח 6. כי רגע באפו חיים ברצונו בערב יליך כבי ולבקר רנה:
תהלים ל ו 7. לך עמי בא בתוךך וסר דלקך בערך חבי כמעט רגע עד יעבר זעמי:
טו כ 8. טוב יי לכל ורחמי על כל מעשיי:
תהלים קמה ט 9. גם ענש לצדיק לא טוב להכות נדיבים על ישר:
משלי יו כ 10. אמת קנה ואל תחבר חקמה ומקור וביקה:
משלי כג כג 11. ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשותם:
דברים ז י 12. כל היום נקבעו ידך ויאספו לאגמים מי בהם יצד ואת וראשנות ישמיענו יתנו עידיהם ויצדקו ושמעו ויאמרו אמת:
ישעיהו מג ט 13. ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החקים ותאכל ואמרו רק עם חכם וגבון הגוי הגדול הזה:
דברים ז י 14. מי יתן וקה לקבם זה להם ליראה אתי וילשמו את כל מצותי כל הדמים למען ייטב להם ולבניהם לעלם:
דברים ה כ 15. כי עני ואביון אנכי ולבי חלל בקרבי:
תהלים קט ככ

מלכים א א ב 4. עמי זכר נא מה יעץ בלך מלך מוצא ומח ענה אתו בלעם בן בעור מן השטים עד הגלגל למען דעת צדקות יי:
מלכה ו ה 5. מה אקב לא קבה אל ומח אעזם לא זעם יי:
במדבר כג ח 6. כי רגע באפו חיים ברצונו בערב יליך כבי ולבקר רנה:
תהלים ל ו 7. לך עמי בא בתוךך וסר דלקך בערך חבי כמעט רגע עד יעבר זעמי:
טו כ 8. טוב יי לכל ורחמי על כל מעשיי:
תהלים קמה ט 9. גם ענש לצדיק לא טוב להכות נדיבים על ישר:
משלי יו כ 10. אמת קנה ואל תחבר חקמה ומקור וביקה:
משלי כג כג 11. ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשותם:
דברים ז י 12. כל היום נקבעו ידך ויאספו לאגמים מי בהם יצד ואת וראשנות ישמיענו יתנו עידיהם ויצדקו ושמעו ויאמרו אמת:
ישעיהו מג ט 13. ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החקים ותאכל ואמרו רק עם חכם וגבון הגוי הגדול הזה:
דברים ז י 14. מי יתן וקה לקבם זה להם ליראה אתי וילשמו את כל מצותי כל הדמים למען ייטב להם ולבניהם לעלם:
דברים ה כ 15. כי עני ואביון אנכי ולבי חלל בקרבי:
תהלים קט ככ

מלכים א א ב 4. עמי זכר נא מה יעץ בלך מלך מוצא ומח ענה אתו בלעם בן בעור מן השטים עד הגלגל למען דעת צדקות יי:
מלכה ו ה 5. מה אקב לא קבה אל ומח אעזם לא זעם יי:
במדבר כג ח 6. כי רגע באפו חיים ברצונו בערב יליך כבי ולבקר רנה:
תהלים ל ו 7. לך עמי בא בתוךך וסר דלקך בערך חבי כמעט רגע עד יעבר זעמי:
טו כ 8. טוב יי לכל ורחמי על כל מעשיי:
תהלים קמה ט 9. גם ענש לצדיק לא טוב להכות נדיבים על ישר:
משלי יו כ 10. אמת קנה ואל תחבר חקמה ומקור וביקה:
משלי כג כג 11. ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשותם:
דברים ז י 12. כל היום נקבעו ידך ויאספו לאגמים מי בהם יצד ואת וראשנות ישמיענו יתנו עידיהם ויצדקו ושמעו ויאמרו אמת:
ישעיהו מג ט 13. ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החקים ותאכל ואמרו רק עם חכם וגבון הגוי הגדול הזה:
דברים ז י 14. מי יתן וקה לקבם זה להם ליראה אתי וילשמו את כל מצותי כל הדמים למען ייטב להם ולבניהם לעלם:
דברים ה כ 15. כי עני ואביון אנכי ולבי חלל בקרבי:
תהלים קט ככ

מלכים א א ב 4. עמי זכר נא מה יעץ בלך מלך מוצא ומח ענה אתו בלעם בן בעור מן השטים עד הגלגל למען דעת צדקות יי:
מלכה ו ה 5. מה אקב לא קבה אל ומח אעזם לא זעם יי:
במדבר כג ח 6. כי רגע באפו חיים ברצונו בערב יליך כבי ולבקר רנה:
תהלים ל ו 7. לך עמי בא בתוךך וסר דלקך בערך חבי כמעט רגע עד יעבר זעמי:
טו כ 8. טוב יי לכל ורחמי על כל מעשיי:
תהלים קמה ט 9. גם ענש לצדיק לא טוב להכות נדיבים על ישר:
משלי יו כ 10. אמת קנה ואל תחבר חקמה ומקור וביקה:
משלי כג כג 11. ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשותם:
דברים ז י 12. כל היום נקבעו ידך ויאספו לאגמים מי בהם יצד ואת וראשנות ישמיענו יתנו עידיהם ויצדקו ושמעו ויאמרו אמת:
ישעיהו מג ט 13. ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החקים ותאכל ואמרו רק עם חכם וגבון הגוי הגדול הזה:
דברים ז י 14. מי יתן וקה לקבם זה להם ליראה אתי וילשמו את כל מצותי כל הדמים למען ייטב להם ולבניהם לעלם:
דברים ה כ 15. כי עני ואביון אנכי ולבי חלל בקרבי:
תהלים קט ככ

רבינו חננאל
לכרן אותה שנה אלא בלעם שנאמר בו וירדע דעת עליון. ומתמחין השתא דעת בהמתו לא ידע וכי' תנא אותו היום שנתיכון בלעם לקלל את ישראל לא זעם הקב"ה שנאמר מה אקב אל קבה אל ומה אזעם לא זעם ה': (א) זעם הוא רגע שנא' כי רגע באפו ובתיב חבי כמעט רגע ואימת זעם בתלת שעי קמייתא כד חזררא כרבליה דתרנגולא ולא פיישי בה שורייקי סומקי וקאי בחזרא כרנא וכי: אמר רב יוסף לא ליצלי איניש בריש שתא צלותא דמוסף בתלת שעי קמייתא וכי: ירושלמי (ב) א"ר יוסי בר בון בר סבר בראש השנה נברא העולם. דתני בתקיעתא דבי רבי זה היום תחלת מעשיך וזכרון ליום ראשון וכי: א"ר יהושע בן לוי כל מצות שישראל עושין בעולם הזה מעידות להן לעולם הבא שנאמר יתנו עידיהם ויצדקו וגו'. א"ר יהושע בן לוי לא עשו ישראל את העגל אלא כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה כי לא היו הם אלא צדיקים כדכתיב מי יתן והיה לבבם זה להם: אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי לא ישראל היו ראיון למעשה העגל ולא דוד היה ראוי למעשה דבת שבע שנאמר ולבי חלל בקרבי. ומפני מה עשו

ויודע דעת עליון. משמע מעממו ולא נצטווה ולהכי פריך דעת בהמתו לא הוה ידע: **רגע** **במימרא**. וא"ת מה היה יכול לומר בשעה מועטת כזאת ויש לומר היה אומר כלס והקצ"ה

הפכו ואמר מלך כדכתיב (במדבר כג)

מפרש שאין לךין רק להתחיל קללתו באותו רגע מדע שהיה רוצה להאריך בקללתו כדליתא בחלק (פסהדרין דף קה:): מצרכותיו של אותו רשע אתה למד מה היה צלצו: ה"ג **ומגלן** דרגע

הוי ריתחיה שנאמר כי רגע באפו. ול"ג ומגלן דרגע כמימריה דאס לא

כן היכי מפיק מהאי קרא דרגע כמימריה: **בתלת שעי** קמייתא. פ"י בשלישית כדלמרינן בסמוך בשעה שהחמה זורחת מלכי מורח ומערב מניחים את כתריהן ודרכן של מלכים לעמוד צג' שעות כדלמרינן פ"ק

דנרכות (דף טו): **שמע מינה** **לאו אורח ארעא**. לספרים דגרסי

ההוא עווד כוכבים ניחא דעוזדי כוכבים לא מעלין ולא מורדין (לקמן ט). והוא שנקש לקללו להזיקו בקללתו נתכוין ולא להרגו ולא דמי להודיע לזכור ואפילו לספרים דגרסי ההוא מינא אע"פ שהספרים מורידין לזכור נמי ניחא דודאי ציקס להרגו בקללתו ומ"מ קאמר בתר הכי ש"מ לאו אורח

ארעא כי לא היה לו לדחוק צדי שמים ולהעניש מי שאינס רוצים להעניש אע"פ כזומן הכית ה"י מותר (י להרגו נידים: **כיון דאיבא צבורא דמצאי לא מרדי**. פ"י ר"ת הא דמשמע הכא דמתיי אפי' כשהצבור מתפללין במקום

אחר היינו דוקא דלא מדחי אבל אינה נשמעת אלא במקום שהצבור מתפללין כדלמרינן צפ"ק דנרכות (דף יד.) אין תפלתו של אדם נשמעת אלא עם הצבור:

ויכרכא
חיוורא כל שעתא אית ביה סורייקי סומקי ההיא שעתא לית ביה סורייקי סומקי רבי יהושע בן לוי הוה מצער ליה ההוא מינא [בקראי יומא חד] נקט תרנגולא [ואוקמיה בין כרעיה דערסא] ועיין סבר כי ממא ההיא שעתא אלטייה כי ממא ההיא שעתא נימנם אמר שמע מינה לאו אורח ארעא למיעבד הכי [8*ורחמיו על כל מעשיו כתיב] וכתיב יגם ענוש לצדיק לא טוב תנא משמיה דר"מ בשעה שהמלכים מניחין כתריהן בראשיהן ומשתחווין לחמה מיד כועס [חקב"ה] אמר רב יוסף אלא ליצלי איניש צלותא דמוספי בתלת שעי קמייתא דיומא ביומא קמא דריש שתא ביחיד דלמא כיון דמפקיד דינא דלמא מעייני בעובדיה ודחפו ליה מידחי

אי הכי דצבור נמי דצבור נפישא זכותיה אי הכי דיחיד דצפרא נמי לא כיון דאיבא צבורא דקא מצלו לא קא מדחי והא אמרת (א) שלש ראשונות חקב"ה יושב ועוסק בתורה איפוך ואיבעית אימא לעולם לא תיפוך תורה דכתיב בה אמת דכתיב (א)אמת קנה ואל תמכור אין חקב"ה עושה לפנים משורת הדין דין דלא כתיב ביה אמת חקב"ה עושה לפנים משורת הדין: יום מעיד טרף בעגל סימן: גופא (ז)אמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב (א)אשר אנכי מצוך היום לעשותם היום לעשותם ולא למחר לעשותם היום לעשותם ולא היום ליטול שכרן אמר רבי יהושע בן לוי (א)כל מצות שישראל עושין בעולם הזה באות ומעידות אותם לעולם הבא שנאמר (א)יתנו עידיהם ויצדקו ישמעו ויאמרו אמת יתנו עידיהם ויצדקו אלו ישמעו ויאמרו אמת אלו עובדי כוכבים ואמר רבי יהושע בן לוי כל מצות שישראל עושין בעולם הזה באות וטורפות אותם לעובדי כוכבים לעולם הבא על פניהם שנאמר (א)ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים נגד העמים לא נאמר אלא לעיני העמים מלמד שבאות וטורפות לעובדי כוכבים על פניהם לעוה"ב וא"ר יהושע בן לוי לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שנאמר (א)מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים וגו' והיינו דא"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי לא דוד ראוי לאותו מעשה ולא ישראל ראוין לאותו מעשה לא דוד ראוי לאותו מעשה דכתיב (א)ולבי חלל בקרבי ולא ישראל ראוין לאותו מעשה דכתיב מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים אלא למה עשו

לפני איריהן פרק ראשון עבודה זרה

נרטיבא. בלחז: **שדאי** ליה. השלכתיו לרעות: **סוכנא**. לשון מחממת: **מן השמים ועד הגגל** עד בלכס אל הגגל שהפלתי לפניכם **שואליכס: כי רגע באפו**. אלמא דרגע הוי אפו: **סורייקי**. נוקיי"ש לשון לע"ז כמו חוטין חוטין ולשון ישמעאל קורין לחוט סוריאל: **לאו אורח ארעא**. לכיון שעת זעמו:

בסלם שעי קמייתא. בשעת חרוין: **דלפרא נמי**. בתפלת יוצר: **לזכרא מללו**. שחרית בכל מקומות. (א) תפלת מוספין שחיל חומנה כל היום והיא שיחת שחרית ואהריס יש שמתפללין אותה בצקר ויש מאחרין: **והא אמרת**. ראשונות יושב ועוסק בתורה שניות דן והכא אמרת צקמייתא דן: **אמס קנא**. הווא הוואלת על תלמוד תורה: **ואל סמכור**. בחננס למוד אחריס:

דין לא כפיז ניה אמס. והא דכתיב (פסלים יט) משפטי ה' אמת במשפטים הכמוצים בתורה וציוס לשראל קא משתעי דלעיל מיניה כתיב פקודי ה' ישרים: מוספי כל השנה הן שזכ וסיפורי מעשה אצל מוסף ראש השנה מתוך שהוא מתפלל מלכיות וזכרונות שופרות מייפקד דינא טפי ואל יפרוש לרעות עשכס לחוס (שם). אדם עזמו מן הצבור: **ולא למחר לעשוס**. דלחן מלות לעמיד: **לא עשו ישראל אם העגל**. כלומר גבורים ושלטיים ציגרים היו ולא ה' ראוי להתגבר יגרים עליהן אלא גזירת מלך היתה לשלוט צס כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שאס יאמר החוטא לא אשוב שלא יקצלני אומרים לו לא ולמד ממעשה העגל שכפרו ונתקבלו בתשובה: **מי יתן ויהי לצבס וס וגו'**.

צפוני נאמר. אלמא גבורים גבורים לצב ציראחם היו: [נלאוסו מעשה. דצת שצען: **לני חלל**. יצר הרע חלל צקריז ואין לו כח לשלוט צקריז: **לומר**
דעת עליון ביה סורייקי סומקי רבי יהושע בן לוי הוה מצער ליה ההוא מינא [בקראי יומא חד] נקט תרנגולא [ואוקמיה בין כרעיה דערסא] ועיין סבר כי ממא ההיא שעתא אלטייה כי ממא ההיא שעתא נימנם אמר שמע מינה לאו אורח ארעא למיעבד הכי [8*ורחמיו על כל מעשיו כתיב] וכתיב יגם ענוש לצדיק לא טוב תנא משמיה דר"מ בשעה שהמלכים מניחין כתריהן בראשיהן ומשתחווין לחמה מיד כועס [חקב"ה] אמר רב יוסף אלא ליצלי איניש צלותא דמוספי בתלת שעי קמייתא דיומא ביומא קמא דריש שתא ביחיד דלמא כיון דמפקיד דינא דלמא מעייני בעובדיה ודחפו ליה מידחי אי הכי דצבור נמי דצבור נפישא זכותיה אי הכי דיחיד דצפרא נמי לא כיון דאיבא צבורא דקא מצלו לא קא מדחי והא אמרת (א) שלש ראשונות חקב"ה יושב ועוסק בתורה איפוך ואיבעית אימא לעולם לא תיפוך תורה דכתיב בה אמת דכתיב (א)אמת קנה ואל תמכור אין חקב"ה עושה לפנים משורת הדין דין דלא כתיב ביה אמת חקב"ה עושה לפנים משורת הדין: יום מעיד טרף בעגל סימן: גופא (ז)אמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב (א)אשר אנכי מצוך היום לעשותם היום לעשותם ולא למחר לעשותם היום לעשותם ולא היום ליטול שכרן אמר רבי יהושע בן לוי (א)כל מצות שישראל עושין בעולם הזה באות ומעידות אותם לעולם הבא שנאמר (א)יתנו עידיהם ויצדקו ישמעו ויאמרו אמת יתנו עידיהם ויצדקו אלו ישמעו ויאמרו אמת אלו עובדי כוכבים ואמר רבי יהושע בן לוי כל מצות שישראל עושין בעולם הזה באות וטורפות אותם לעובדי כוכבים לעולם הבא על פניהם שנאמר (א)ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים נגד העמים לא נאמר אלא לעיני העמים מלמד שבאות וטורפות לעובדי כוכבים על פניהם לעוה"ב וא"ר יהושע בן לוי לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שנאמר (א)מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים וגו' והיינו דא"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי לא דוד ראוי לאותו מעשה ולא ישראל ראוין לאותו מעשה דכתיב (א)ולבי חלל בקרבי ולא ישראל ראוין לאותו מעשה דכתיב מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים אלא למה עשו

שהן שעת הכעס וגם שעת הדין ושמא ראה הקב"ה בלחד מנכיחמו שזס דבר חטא ונמחיכו כלניא לנעוס עליהם חיה ננכס בלחות שעה שעת הכעס וימלא גם צו שון אל יטה אטו כלפי חסד האויל ואינה שעת רלון (סדור רש"י י"י קלז). **דצבור נמי** משום האי טעמא שאותן שעות אין של רלון גם הצבור אל יתפללו (שם). **דצבור נפישא זכותיה**. לומר מרובים רחמיא, כל אחד ואחד מבקש רחמים על עצמו ונתקבלו כולם אין הקב"ה מתאד את עולמו, אפילו בשעת הכעס מניח להם, שנאמר (איוב לו) אל ככיר ולא ימאס, אצל יחיד אין לו סניע האויל ואין עמו אחרים הצריכס רחמים (שם, גורוס: יפישו רחמי). דיחיד דצפרא נמי לא. לומר אותו יחיד ואין עמו זכות אחרים שהם מרובים אין השעה מועלת לו בכל תפלה שיש לו להתפלל בלחות יום שהוא ראשון לכל השנה, בין תפלת הבקר בין תפלת המוסף (שם). **כיון דאיבא ציבורא**. שאותן שלש שעות זמן תפלת יוצר ושעה עוברת היא, יש ליצור שמתפללין בלחות שעה בשום מקום, או ליכא הכא איכא ציובתא אחרית, ושמא ומתוך שהקב"ה מניח שעה הכעס לנדים יתח גם ליה, אצל תפילת המוספין אין לה קבע, יש שמחזיקין ויש שמתחזקין, ושמא לא יתערב עם שזס צבור שמתפללים בלחות שעה בשום מקום, או ליכא הכא בעולם, לפיכך יאמר עד שיהא שעת רלון ואס יזכה גם ביחיד, ויש להבין מכאן שנשעה שהרבים מתפללים צה מועלת ליחיד אפילו אינו עומאם ציחד, לפיכך לךין כיוון כיונה (שם). היום לעשותם. בעולם הזה (לעיל ג). **ולא למחר לעשותם**. דלחן יכול לעשותם לעולם הבא (שם) שלאחר מימה לעתיד

מסורת הש"ס

(א) סנהדרין קה: דברט ז, (ב) [משנדי טכסיס ליתא כסיאל], א [לעיל ג:], (ד) ערובין כג. [לעיל ג:], (ס) [לעיל ג. ע"ש], (ז) [נפס"א: אע"פ שמתורג, (י) [ועי' חפס' דברכות ז. ד"ה ההוא דקורין],

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה צבורא וכי ככל מקומות אבל תפלת מוספין וכי והיא שחרית כל"ל ומיבת שיחת נמחק:

לעזי רש"י
גוריי"ש [טקיי"ש]. כתמים.

מוסף רש"י

דעת בהמתו לא הוה ידע. מאי בעי להצדיקי דלמפרש (סנהדרין קה). אמרו ליה. שני בלג (שם). ברטיבא. בלחז לרעות עשכס לחוס (שם). לטעינא בעלמא. לישא משאות ולא לרכוב (שם). אקראי בעלמא. כשאין לי סוס מוומן (שם). ואישיות בלילה. שחטה בעלי (שם). מן השטים ועד הגלגל. משטאזא שטים ועד שנוכסו לארץ וטנאזו בגלגל עשיתי עמהם צדקות הרבה (שם). כל אותן הימים שהיה בלגס מפסל לקללנס בשעה שקב"ה טועם צה כל הקללות מתקיימות (שם). לא זעם ה'. אותן הימים לא זעם ה' (שם). בתלת שעי קמייתא. בלחד מרגשי תלת שעות ראשונות (ברכות ז.) כל יום, זמן קיימא, שכל שלש שעות זמן קיימא לעמוד ממטמו ויועם הקב"ה בשעה שראוה המלכס משתמחיס לתתם בשעה שמתחיס כתיחיס בלעסם דלעלמן (סנהדרין שם). כרבולא. קישת"א בלע"ז (שם). מחזור חיוורא. רוב שעות מתלגלות ומכספס, שאינה כל שעה בחזק אדמיתוס כרגילותם, אצל אותה שעה כולה מכספת (שם). גס עניש ולא היה ליה אינש נעטע בלעילו (סנהדרין שם). לא ליצלי איניש כר'. כלומר אל יתפלל אדם תפילת המוספין אס יחיד או צבית או בשדה וכל תתקן תפלתו וישלאל לרכיו מלח המקוק ביום ראש השנה. שהוא התחלה לכל השנה כולה והקב"ה דן את עולמו, את מי לחיים ואת מי לתות, וקוצב את פרנסתם, לפיכך אל ינכס זה יחיד בלחות שלש שעות, בלחות שעה שעת הכעס וימלא גם צו שון אל יטה אטו כלפי חסד האויל ואינה שעת רלון (סדור רש"י י"י קלז). **דצבור נמי** משום האי טעמא שאותן שעות אין של רלון גם הצבור אל יתפללו (שם). **דצבור נפישא זכותיה**. לומר מרובים רחמיא, כל אחד ואחד מבקש רחמים על עצמו ונתקבלו כולם אין הקב"ה מתאד את עולמו, אפילו בשעת הכעס מניח להם, שנאמר (איוב לו) אל ככיר ולא ימאס, אצל יחיד אין לו סניע האויל ואין עמו אחרים הצריכס רחמים (שם, גורוס: יפישו רחמי). דיחיד דצפרא נמי לא. לומר אותו יחיד ואין עמו זכות אחרים שהם מרובים אין השעה מועלת לו בכל תפלה שיש לו להתפלל בלחות יום שהוא ראשון לכל השנה, בין תפלת הבקר בין תפלת המוסף (שם). **כיון דאיבא ציבורא**. שאותן שלש שעות זמן תפלת יוצר ושעה עוברת היא, יש ליצור שמתפללין בלחות שעה בשום מקום, או ליכא הכא איכא ציובתא אחרית, ומתוך שהקב"ה מניח שעה הכעס לנדים יתח גם ליה, אצל תפילת המוספין אין לה קבע, יש שמחזיקין ויש שמתחזקין, ושמא לא יתערב עם שזס צבור שמתפללים בלחות שעה בשום מקום, או ליכא הכא בעולם, לפיכך יאמר עד שיהא שעת רלון ואס יזכה גם ביחיד, ויש להבין מכאן שנשעה שהרבים מתפללים צה מועלת ליחיד אפילו אינו עומאם ציחד, לפיכך לךין כיוון כיונה (שם). היום לעשותם. בעולם הזה (לעיל ג). **ולא למחר לעשותם**. דלחן יכול לעשותם לעולם הבא (שם) שלאחר מימה לעתיד

^[1] נראה דל"ל ונתנה הוא הוועס רגע וכו' (ז) צריח פיק היג ושס אימא דמי נתקיעתא די רי וכו' גם כאלן:

^[2] לנא אס נא לקיים מלות אינו מושיל, דמי טערט בערב שנת יאכל בשבת (שורדבין כב).

